

**SZÁNTÓ ZOLTÁN – TÓTH ISTVÁN JÁNOS –
VARGA SZABOLCS – CSERPES TÜNDE**

A korrupció típusai és médiareprezentációja Magyarországon 2001–2009¹

Bár a korrupciót igen nehéz közvetlenül mérni, a sajtóban megjelenő korrupciógyanus esetekről szóló hírek vizsgálatával közelebb kerülhetünk a probléma megértéséhez. Mindamellett nem feledkezhetünk el arról, hogy ezekben az esetekben igen magas a latencia: vagyis egyfelől a sajtóban megjelenő korrupciós tudósításokat csak a jéghegy csúcsának tekinthetjük, másfelől nyilvánvalóan a korrupciógyanus esetek sajtómegjelenése nem teljesen megbízható adatforrás. Utóbbi problémát enyhíthetjük azonban, ha a sajtóelemzés során a több helyen és többször bemutatott esetek vizsgálatára szorítkozunk.

Jelen tanulmány két részből áll. Az elsőben a korrupció fogalmát és ideáltipikus eseteit határozzuk meg, míg a másodikban az újságok rendelkezésre álló internetes archívumainak kiaknázásával, a médiában napvilágot látott korrupciógyanus esetek összegyűjtésével, a tranzakciós helyzetek felmérésére és elemzésére teszünk kísérletet. Ezzel a módszerrel – bár a korrupció abszolút nagyságát nem határozhatjuk meg, de – akár óvatos becsléseket is tehetünk mértékére és tendenciájára vonatkozóan. Ráadásul az egyes szektorok korrupciós fertőzöttségének összehasonlítására is lehetőségünk nyílik. Olyan mélyfúrás jellegű vizsgálat ez, amelynek célja a főbb problémák megvilágítása a tranzakciók felmérésével és a korrupcióveszélyes helyzetek elemzésével. A kutatás során tehát a korrupciós jelenségek médiareprezentációját vizsgáljuk a tartalomelemzés eszközeivel. A korrupciós vagy korrupciógyanus esetek médiában való megjelenése három területen járulhat hozzá a magyarországi korrupció mélyebb megértéséhez. Egyrészt megvilágítja, hogy a sajtó milyen rendszerességgel és milyen módon foglalkozik az ilyen

¹ A tanulmány a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézetének Korrupciókutató-központjában készült. A tanulmány alapjául szolgáló kutatás adatgyűjtési fázisában részt vett: Balázs Hilda Kinga, Bartis Kinga, Cserpes Tünde, Fülöp Márk Tamás, Lukácsné Gergely, Márkus Annamária, Miskolczi Éma és Vajda Orsolya egyetemi hallgatók, valamint Varga Szabolcs doktorandusz. A kutatást dr. Szántó Zoltán egyetemi tanár és dr. Tóth István János tudományos főmunkatárs vezette. A kutatást a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja támogatta (A korrupció piaci verseny-torzító hatásainak gazdaságszociológiai vizsgálata). A támogatási szerződés száma: AL/0618-001/2010.

jelenségekkel. Másrészt az egyes esetekkel kapcsolatban megjelenő információkból közvetett módon következtethetünk a korrupciós esetek egyes fontos jellemzőire, és e jellemzők alapján osztályozhatjuk a feltárt korrupciós tranzakciókat. Harmadrészt a médiareprezentáció módot ad az egyes korrupciós típusok médiabeli megoszlásának vizsgálatára, és akár kiindulópontként szolgálhat a tényleges megoszlás későbbi pontosításához.

Tudjuk, hogy a napvilágra kerülő esetek megoszlását két tényező befolyásolja: a korrupciós eseteket nyilvánosságra hozó sajtótermékeknek a ténylegesen előforduló ügyek szelekciójának során érvényesített szempontjai, valamint a korrupció egyes típusainak tényleges megoszlása, vagyis ahogy a korrupciós jelenségek az adott országban – esetünkben Magyarországon – előfordulnak. A két tényezőt jelenleg nem tudjuk szétválasztani egymástól. Ezért a médiaelemzés során kapott adatokból csak közvetve, ezeket a korlátokat szem előtt tartva következtethetünk a korrupció tényleges megoszlására. Bizonyos korrupciós helyzetek kiugróan magas aránya azonban azt mutathatja, hogy ezek a típusok valószínűleg gyakran fordulhatnak elő.

A korrupció ideáltípusai

A nemzetközi szakirodalom a korrupció² fogalmának meghatározására számtalan definíciót használ. Ebben szerepet játszik, hogy a jelenség általános körülhatárolása mind annak történeti-kulturális jellege, mind pedig sokszínűsége miatt igen nehéz feladat. Az sem könnyíti meg a helyzetet, hogy a téma szakértői között máig is viták zajlanak az általános definíció elfogadásáról. Ennek következtében – a szakirodalmi áttekintés alapján – megállapítható, hogy a jelenség átfogó meghatározása a mai napig nem született meg. Az egyzatos és általános definíció megalkotását és elfogadását több tényező is nehezíti. Ezek közül elsőként említhető, hogy a kifejezés számos különböző, ám egymással összefüggő jelenséget takar. Emellett akkor is jelentős különbségek mutatkoznak, ha a jelenséget az egyes országok jogalkotásának szemszögéből vizsgáljuk³, ha a közérdekre gyakorolt hatását, vagy a korrupció köznapi értelemben vett fogalmát vesszük szemügyre. Mindezt tovább differenciálja, hogy

² A szó eredeti értelmében (latinul: *corrumpo, corruption*) romlást, rombolást jelent.

³ Ez esetben nem csupán a jogalkotás, de a nemzetek szó is hangsúlyos: a történeti, kulturális és egyéb különbségekből fakadóan a korrupciós jelenségek köre és ebből eredően az egyes országokban általános korrupciófogalmak között is eltérések mutatkoznak.

a terminus magában foglalja azok definícióját is, akik a korrupcióban érdekeltek, annak részesei, illetve akik tevőlegesen küzdenek ellene.⁴

A vitatott kérdések ellenére feltétlenül említést érdemel a széles körben ismert és a társadalomtudósok által sokszor alkalmazott definíciók közül Nye⁵ meghatározása. E szerint a korrupció olyan viselkedés, amely a cselekvő olyan magatartását idézi elő, amely eltér a közfeladatok törvényes gyakorlásától, illetve személyes vonatkozású (például család, szűk közösség), pénzügyi vagy státusbeli előnyök megszerzése érdekében. Ezzel szemben Klitgaard⁶ azt hangsúlyozza, hogy akkor beszélünk korrupcióról, ha az egyén „meg nem engedett módon” személyes érdekeit azon célok (vagy személyek) fölé helyezi, amelyek szolgálatára egyébként hivatott.⁷ Rose-Ackerman⁸ szerint a korrupció a személyes vagyon és közhatalom együttes jelenléte esetén jelenik meg. Meghatározó ismérve a döntési folyamat tiltott (anyagi) eszközökkel történő befolyásolására való hajlandóság. Leggyakoribb megjelenési formájának a magánszemély (vagy cég) és kormányzat közti korrupciós tranzakciót tekint, amelynek során a korrumpáló kenőpénz fejében a korrumpált közhivatalnoktól jogtalan (anyagi vagy más jellegű) előnyhöz jut. Az említettekhez hasonlóan Lambsdorff⁹ a korrupció több fontos attribútumát hangsúlyozza saját kutatásai során alkalmazott definíciójában. E szerint a korrupció – első megközelítésben – közhatalommal való visszaélés egyéni haszonszerzés céljából.

Ezen definíciók alapján úgy tűnik, hogy a korrupció jelenségét leíró definíciókban található néhány közös jellemző, amelyek a jelenség számtalan megjelenési formájának szubsztantív tényezői. Ezeket a jellemzőket, kiegészítve a Lasswell¹⁰ által említettekkel, a következőkben foglalhatjuk össze:

4 John A. Gardiner: Defining Corruption. In: Arnold J. Heidenheimer – Michael Johnston – Victor T. Levine (eds.): Political Corruption: A Handbook. Transaction, New Brunswick, 2008

5 Joseph S. Nye: Corruption and Political Development: A Cost Benefit Analysis. In: Arnold J. Heidenheimer – Michael Johnston – Victor T. Levine (eds.): Uo. 284. o.

6 Robert Klitgaard: Controlling Corruption. University of California Press. Berkeley, Los Angeles, 1991

7 Klitgaard ennek számos formáját mutatja be különböző szektorokból példát hozva, a korrupció kezdeményezőit tekintve, stb.

8 Susan Rose-Ackerman: Corruption: A Study in Political Economy. Academic Press, New York, 1978, No. 9.; Susan Rose-Ackerman: Corruption and government: Causes, consequences, and reform. Cambridge University Press, Cambridge, 1999; Susan Rose-Ackerman (ed.): International Handbook on the Economics of Corruption. EElgar, Cheltenham, 2006

9 Johann Graf Lambsdorff: The Institutional Economics of Corruption and Reform. Cambridge University Press, Cambridge, 2007

10 Harold D. Lasswell: Bribery. In: Edwin R. A. Seligman (ed.): Encyclopedia of Social Sciences vol. II. New York, 1930

- a korrupciós tranzakció előfeltétele legalább két szereplő részvétele (legyen az akár egyéni, közösségi vagy intézményi szereplő);
- további előfeltétel a tranzakcióban részt vevők előzetes, szubjektív és szándékolt döntése a tranzakcióban való részvételt illetően;
- a korrupció szerves velejárója a befolyásolási szándék, amely (egyéni) előnyök megszerzésére irányul, azaz olyan túlzott önérdékkövetésről van szó, amely a személyes célokat és érdekeket a közérdek fölé helyezi;¹¹
- s végül a szabálytól való eltérés (tiltott, jogellenes, meg nem engedett cselekvés) is lényeges intézményi jellemző.

Kutatási tapasztalataink alapján a Lambsdorff által használt definíció¹² bizonyult a legtermékenyebbnek, így vizsgálataink során ezt alkalmazzuk, ami a modern politikai és intézményi gazdaságtan megbízó–megbízott–kliens (*principal-agent-client*) modelljére épül.¹³ A modell a racionális döntések elméletén nyugszik: szereplői mérlegelik cselekvési lehetőségeik várható hasznát és költségét, és azt az alternatívát választják, amelyek a legnagyobb tiszta haszonnal kecsegtet. A modellben a megbízó (például egy önkormányzat) felruhazza valamilyen hatalommal a megbízottat (például egy hivatalnokot, aki építési engedélyeket ad ki). Ennek során a megbízó I.) meghatározott feladat elvégzését delegálja a megbízottra, II.) meghatározza a feladat elvégzésének formális szabályait, valamint III.) a feladat elvégzéséért javadalmazásban részesíti a megbízottat, aki cserébe IV.) lojális a megbízóhoz, azaz a szabályoknak megfelelően végzi a feladatát. A megbízott várhatóan a meghatározott keretek között szolgálja ki a kliens igényeit (például egy építési engedély megszerzésére irányuló kérelmet). Korrupció akkor merül fel, ha a megbízott önérdékből különböző módon megszegi a szabályokat, és ezáltal megsérti a megbízó és/vagy a kliens érdekeit. A megbízó célja, hogy a megbízottat optimális mértékű produktív és optimális mértékű improduktív – azaz korrupciós – tevékenység elvégzésére ösztönözze. A szereplők alapvető problémája az információs aszimmetriából fakad, amely az érintettek kapcsolatainak inherens jellemzője.¹⁴

¹¹ A „közérdek” kifejezés tartalma máig vitatott kérdés, de ezzel a kérdéssel most nem foglalkozunk.

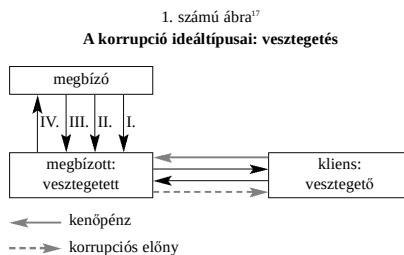
¹² A fogalom részletes kifejtéséről lásd bővebben: Johann Graf Lambsdorff: i. m. 16–17. o.

¹³ Részletesebben Szántó Zoltán: Megbízók, megbízottak, kliensek. Vázlat a korrupció fogalmáról. Szociológiai Szemle, 1997/4.

¹⁴ Részletesen lásd Szántó Zoltán: Kontraszelekció és erkölcsi kockázat a politikában. Közgazdasági Szemle, 2009. június, 563–571. o.

A cselekvők aszimmetrikus informáltságából kiindulva a megbízó–megbízott–kliens modellben a korrupció négy ideáltípusát különböztethetjük meg.¹⁵ Kézenfekvőnek látszik e négy tiszta típuson belül megkülönböztetni egymástól a megbízó és megbízott közötti reláció, valamint a megbízott és kliens közötti korrupciós reláció két alapváltozatát, és ennek alapján különbséget tenni megvesztegetés, zsarolás, illetve hűtlen kezelés, csalás között. Az előbbi két típust Klitgaard¹⁶ belső (*internal*), míg az utóbbi kettőt külső (*external*) korrupciónak nevezi.

Vesztegetés esetén a kliens – a korrupciós tranzakció kezdeményezőjeként – vesztegetőként lép fel, és kenőpénzt fizet a megbízottnak. Ezért cserébe a kliens olyan szabálytalan előnyhöz jut (például jogtalan engedélyt szerez, kikerüli valamilyen szabálysértés hátrányos következményeit), amelyre egyébként nem tehetne szert (1. számú ábra).

Zsarolás esetén a megbízott (mint zsaroló) a korrupciós tranzakció kezdeményezőjeként hatalmát arra használja, hogy pénzt (vagy más előnyt) csikarjon ki a kientől (a zsarolttól). A kliensnek fizetnie kell a szolgáltatásért, holott annak igénybevételére legálisan is jogosult lenne. A megbízott azonban fenyegetést, kényszert vagy akár erőszakot alkalmaz a kifizetés elérésének érdekében (2. számú ábra).

Az előbbiektől eltérően a megbízó és megbízott közötti relációban megjelenő korrupciós cselekmények egyik ideáltípusa a *hűtlen kezelés (vagy sikkasztás)*. Ez olyan, a megbízott (a sikkasztó) által kezdeményezett cselek-

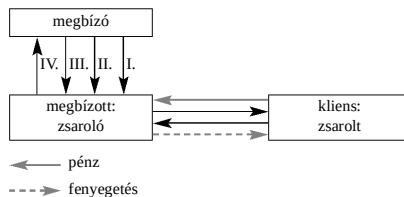
¹⁵ Johann Graf Lambsdorff: i. m. 18–19. o.

¹⁶ Robert Klitgaard: i. m. 50. o.

¹⁷ Az ábra forrása: Szántó, Zoltán – Tóth, István János: Some typical network configurations of corruption cases in Hungary. Conference: "The Unexpected Link". Center for Network Science, CEU, Budapest, 17–18 June 2009

2. számú ábra¹⁸

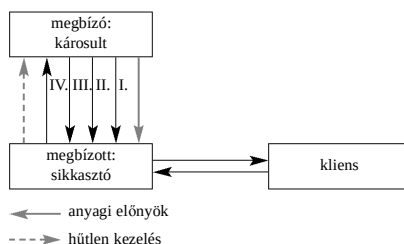
A korrupció ideáltípusai: zsarolás

mény, amelynek során a rábízott vagyontárgyat vagy rendelkezési jogosítványt (részben vagy egészen) eltulajdonítja, sajátjaként rendelkezik vele. A megbízott (a sikkasztó) a tranzakció során a megbízót károsítja meg (3. számú ábra).

3. számú ábra¹⁹

A korrupció ideáltípusai: hűtlen kezelés

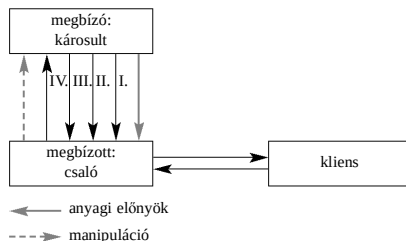

A korrupció negyedik ideáltípusának a *csalást* tekintjük, amelyben a megbízott az információs aszimmetria révén (például rejtett információ, rejtett cselekvés, vagy morális kockázat) tehet szert előnyre, illetve a megbízott aktívan is elrejtethet információkat a megbízó elől (például okirat-hamisítással, információk manipulálásával, vagy más módszerekkel; 4. számú ábra).

Ezek tehát az általunk is elfogadott és alkalmazott korrupciós ideáltípusok. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy a korrupció legszélesebb definíciója akár olyan cselekvéseket is e jelenségkörhöz sorolhat, mint a pénzmosás, a csempészés, a feketepiaci vagy a tőzsdei bennfentes kereskedelem. Ezek azonban

18 Uo.

19 Uo.

4. számú ábra²⁰**A korrupció ideáltípusai: csalás**

sokszor olyan bűncselekményekre utalnak, amelyeket kizárólag a magánszférára szereplői követnek el, a közérdek tehát nem sérül közvetlenül. Természetesen a jelenséget illetően számos további osztályozási lehetőség kínálkozik, ezek közül az egyik lehetséges szempont annak vizsgálata, hogy a megvesztegető vagy a megvesztegetett fél jut-e nagyobb előnyhöz a tranzakcióval. Ez jelentős mértékben annak függvénye, hogy melyik félnek erősebb az alkupozíciója. „Klientilista” korrupcióról beszélhetünk akkor, ha a megvesztegető ér el nagyobb előnyt, míg „patrimonialista” korrupció során a megvesztegetett fél jut nagyobb haszonhoz. Egy másik lehetséges elhatárolás a kis léptékű, illetve a nagy léptékű korrupció megkülönböztetése. Ennek során a megkülönböztetés alapja a tranzakciós díj mértéke, míg a politikai, illetve az adminisztratív korrupció megkülönböztetése értelemszerűen arra vonatkozik, hogy a benne részt vevő domináns szereplők politikusok vagy közhivatalnokok.

A korrupciógyanús esetek médiareprezentációja Magyarországon 2001 és 2009 között

A minta és a módszer

A kutatás során nyolc internetes hírportál, illetve nyomtatott újság internetes változatának felmérését végeztük el a 2001. január 1. és 2009. december 31. közötti időszakra vonatkozóan, majd 2008. január 1. és 2009. december 31. között a megfigyelt hírportálok körét kibővítettük az *InfoRádió*val.

²⁰ Uo.

A figyelt újságok és hírportálok 2001 és 2009 között: *Magyar Nemzet, Figyelő és FN, Index, Népszabadság, [origo], HVG, Világgazdaság, Heti Válasz, InfoRádió* (2008–2009).

Az interneten elérhető forrásokban megjelenő cikkek közül a korrupciógyanús eseteket tartalmazókat kerestük ki, gyűjtöttük össze és elemeztük. A cikkek tartalmát áttekintve a következő szavakra (karaktorsorozatokra) kerestünk rá: „*korrupt**”, „*korrupció**”, „*csúszópénz**”, „*kenőpénz**”, „*veszteget**”, „*pénzmos**”. Ezt a feladatot az egyes hírportálok, illetve az újságok internetes változatainak archívumait felhasználva végeztük el, majd a cikkeket kigyűjtöttük és előkészítettük a statisztikai elemzéshez.

Kizárólag a Magyarország területén felbukkanó korrupciós eseteket gyűjtöttük össze (így például nem került az adatbázisunkba a Szlovákiában dolgozó magyar hivatalnok korrupciós esete, viszont foglalkoztunk a Budapesten dolgozó izraeli nagykövetet érő korrupciós váddal). A megtalált cikkeket úgy rendszereztük, hogy az azonos esetekre vonatkozó cikkeket, híradásokat különálló csoportokba, önálló „korrupciós esetekbe” rendeztük. Ezeknek az eseteknek nevet adtunk, és feljegyeztük ezek főbb jellemzőit, majd az eseteket tartalmazó cikkeket úgy dolgoztuk fel, hogy kódoltuk a cikkekben leírt fontosabb jellemzőiket, szereplőiket stb. Ha több cikk is foglalkozott ugyanazzal a korrupciógyanús esettel, akkor e cikkek mindegyikét ugyanahhoz az esethez soroltuk.²¹ A cikkekhez fűzött olvasói kommentárokat is figyeltük, és a konkrét esetekre vonatkozó információkat innen is beépítettük az adatbázisba.

A korrupció témája a vizsgált időszakban folyamatosan a közbeszéd tárgya volt. Az adatbázisba 3215 cikk került be, amelyek valamely konkrét korrupciógyanús ügyről tudósítanak (5. számú ábra).²²

Fontos hangsúlyozni, hogy a híradásokból összegyűjtött cikkek természetesen nem lezárt ügyekről szólnak. Az elemzés során minden olyan esetet bevettünk az adatbázisba, ahol a sajtó – általában több ízben és több különböző hírportálon – korrupciógyanús cselekményről számolt be, a cselekmény törvényellenességét kimondó bírósági döntés nélkül is. Az elsődleges adatfel-

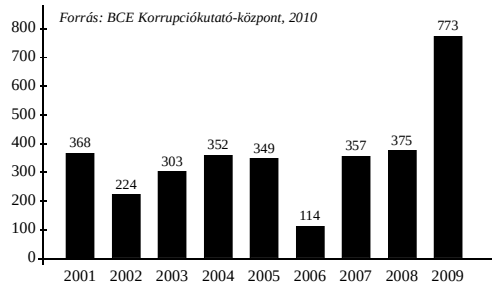
21 Jelen elemzésünk a korábbi *Korrupciógyanús esetek a magyar médiában 2001–2007 között. On-line hírforrások tartalomelemzése* (www.crc.uni-corvinus.hu) című kutatási jelentésünk szerves folytatásának tekinthető. Az ott közölt adatoktól való csekély eltérés oka, hogy a 2008–2009-es időszakra áthúzódo esetek némelyikét a később nyilvánosságra kerülő cikkek alapján újrakódoltuk. Ebből adódóan a korábbi elemzésünkben közölt adatsorok némileg módosultak.

22 A korábbi kutatási jelentés gyakorlatától eltérően az ábrában *kizárólag* a lekódolt esetekhez tartozó cikkek számát közöltük. Egy cikket minden esetben ahhoz az évhez számítottunk, amelyben először megjelent. Mindazonáltal a ténylegesen összegyűjtött – de végül valamiért a vizsgálati körünkől kikerült – cikkek köre ennél jóval bővebb, adatbázisunk már több mint 5800 cikket tartalmaz.

dolgozás és adattisztítás után a cikkek alapján a vizsgált időszakban 548 különböző korrupciógyanus esetet azonosítottunk.²³ A 6. számú ábra a korrupciógyanus esetek éves előfordulását mutatja.²⁴

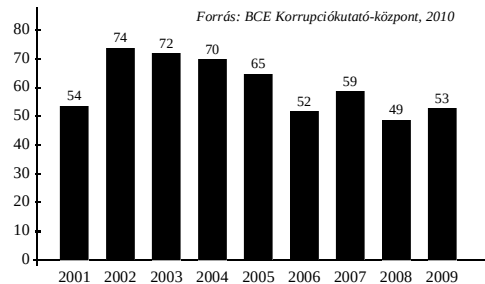
5. számú ábra

Korrupciógyanus esetekkel foglalkozó cikkek száma éves bontásban (2001–2009; N = 3215)

6. számú ábra

Az elemzett korrupciógyanus esetek száma éves bontásban (2001–2009; N = 548)

²³ Az elemzés során azonban nem vettük figyelembe azt a néhány szerteágazó korrupciógyanus esetet (például Kulcsár-ügy, Zuschlag-ügy, Hunvald-ügy stb.), amelyeket a későbbiekben önálló esettanulmányok formájában, a társadalmi kapcsolatháló-elemzés módszereivel kívánunk feldolgozni. Ennek a vizsgálatnak az első eredményeihez lásd: Szántó, Zoltán – Tóth, István János: i. m.

²⁴ Minden esetet abban az évben tüntettük fel, amelyben először jelent meg róla híradás, függetlenül attól, hogy esetleg későbbi években is előfordult a vizsgált médiákban. Tehát minden eset csak egy évben szerepel, még akkor is, ha több éven keresztül kapott sajtóvisszhangot.

Eredmények

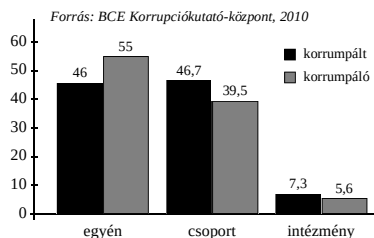
A továbbiakban bemutatjuk a korrupciógyanus esetek tartalomelemzésének fontosabb eredményeit.

A korrupciógyanus esetek szereplőinek jellemzése

Az „egyének” kategóriájába soroltuk a szereplőket, ha egyedül vettek részt a korrupciós tranzakcióban, a „csoportok” kategóriájába, ha többen és együttműködve voltak érintettek, illetve az „intézmény” kategóriájába, ha valamilyen közintézmény szereplőjeként kerültek korrupciógyanus helyzetbe.

7. számú ábra

A korrupciógyanus esetek megoszlása a korrumpáltak és a korrumpálók típusa szerint (2001–2009; N = 520 és N = 484, adatok százalékban)

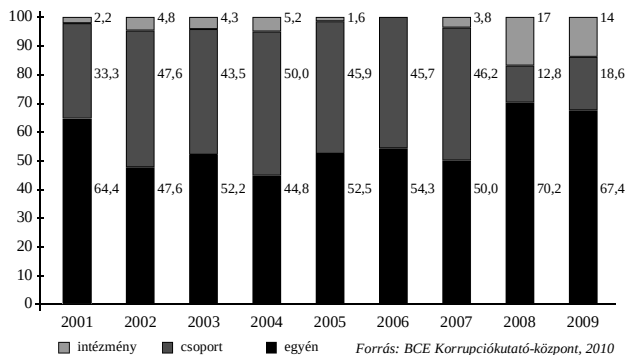

Mint a 7. számú ábra jól szemlélteti, a 2001 és 2009 között előforduló korrupciógyanus esetekben a korrumpáltak 46 százaléka és a korrumpálók 55 százaléka volt egyén. Ugyanebben az időszakban a korrumpáltak 46,7 százaléka csoport és 7,3 százaléka intézményi szereplő, míg a korrumpálók csaknem negyven százaléka csoport és 5,6 százaléka intézményi szereplő. Ezzel szemben mind a korrumpálók, mind a korrumpáltak megoszlása tekintetében az egyéni, illetve csoportos szereplők is körülbelül fele-fele arányban reprezentálják a korrupciógyanus eseteket. Nagyon kicsi eltérés mutatkozik az egyének és csoportok arányában: az egyéni szereplők esetén a korrumpálók aránya mintegy 7,4 százalékkal haladja meg a korrumpáltak arányát, míg a csoportos szereplők esetén a korrumpáltak aránya 4,2 százalékkal magasabb a korrumpálókénál. Kilépve a számarányok bűvköréből, az előbbi adat igen figyelemreméltó. Úgy tűnik, hogy a hazai korrupciós cselekmények felét cso-

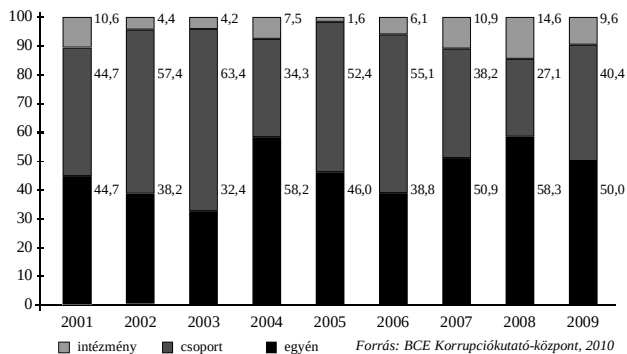
portosan, több szereplő együttműködésében hajtják végre, ezt akár egyfajta korrupciós hálózati rendszer kibontakozásának jeleként is értékelhetjük.

Ha a vizsgált korrupciógyanús eseteket a korrumpáló kategóriája szempontjából vesszük szemügyre évenkénti bontásban, akkor egyrészt azt láthat-

8. számú ábra
A korrupciógyanús esetek évenkénti megoszlása a korrumpáló kategóriája szerint
(2001–2009; N = 484, adatok százalékban)

9. számú ábra
A korrupciógyanús esetek évenkénti megoszlása a korrumpált kategóriája szerint
(2001–2009; N = 520, adatok százalékban)

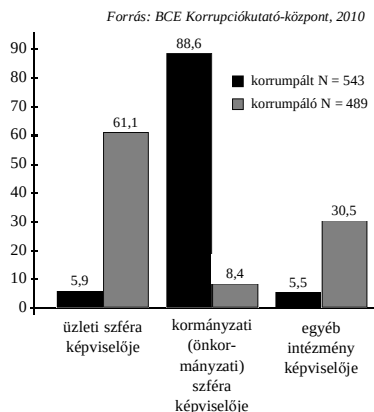

jük, hogy az utolsó három évben jelentősen emelkedett az intézményi szereplők aránya. Másrészt enyhén emelkedő trendet figyelhetünk meg az egyéni szereplők arányában, valamint csökkenő tendenciát mutatnak adataink a csoportok tekintetében (9. számú ábra).

A médiában napvilágra kerülő és általunk elemzett korrupciógyanus esetek a korrumpált kategóriája szempontjából évenként hullámzó tendenciát mutatnak. Egyfelől enyhe növekedés tapasztalható az intézményi szereplők arányában, másfelől kezdeti csökkenés, majd ezt követő emelkedés után az utolsó három évben csaknem ötven százalék körül stabilizálódik az egyéni szereplők részaránya. Végül megállapíthatjuk, hogy a csoportok szerepe hároméves emelkedő periódus után negyven százalékra nő az utolsó évre (10. számú ábra).

A korrupciógyanus tranzakciók jellemzői között megfigyeltük, hogy a tranzakciók szereplői az üzleti szférához, a(z ön)kormányzati szférához vagy egyéb intézményhez tartoznak. A megfigyelt korrupciós tranzakciók több mint hatvan százalékánál a korrumpáló fél az üzleti szféra képviselője, az esetek több mint harminc százalékában pedig egyéb intézmény képviselője volt. Míg a korrumpált szereplők megközelítőleg kilencven százaléka a(z ön)kormányzati szféra képviselőjeként vett részt az ügyletekben. Mindezek az ada-

10. számú ábra
A korrupciógyanus esetek szereplői az üzleti és a(z ön)kormányzati szférában
(2001–2009; N = 543 és N = 489, adatok százalékban)

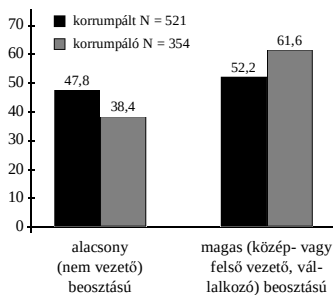
tok elég egyértelműen jelzik, hogy a korrupciós kockázat nagymértékben növekszik Magyarországon azokban a vélhetően üzleti tranzakciókban, amelyekre az jellemző, hogy az üzleti szféra korrumpálja a kormányzati és önkormányzati szférát (10. számú ábra). Másképpen: az üzleti és (ön)kormányzati szféra találkozását a korrupció egyik melegágyaként értelmezhetjük.

A korrupciós tranzakciók szereplőinek társadalmi státusát vizsgálva a kapott eredményeink szerint a korrumpálók többsége, 61,6 százaléka magas társadalmi státusú (vezető beosztású), míg a korrumpáltak között ez az arány 52,2 százalék. Vagyis a korrumpált szereplők megoszlása társadalmi státusuk tekintetében kiegyenlítettnek tűnik, míg a korrumpálók státusát tekintve túlsúlyban vannak a magas státusú szereplők (11. számú ábra).

Szemügyre véve a magas társadalmi státusúak arányát, a 2001 és 2009 közötti időszak idősorát tekintve elmondható, hogy az adatok évről évre történő változásának, tehát a jelenség egyfajta hullámszásának lehetünk tanúi. Arányuk mind a korrumpálók, mind a korrumpáltak körében a 2003-as évben volt a legalacsonyabb, ekkor az esetek körülbelül harmadában volt magas státusú a szereplő a korrumpálók és korrumpáltak esetében is, míg 2007-ben volt messze a legmagasabb az arányuk, ekkor a korrumpálók 93,3, a korrumpáltaknak pedig 75,4 százaléka volt magas társadalmi státusú. Az ábrából egyúttal az is kiolvasható, hogy az esetek többségében a korrumpálók közül nagyobb arányban kerülnek ki magasabb státusú cselekvők, valamint a vizsgált időszak adatai alapján a magas társadalmi státusúak aránya csupán két évben nem haladja meg az ötven százalékot (12. számú ábra).

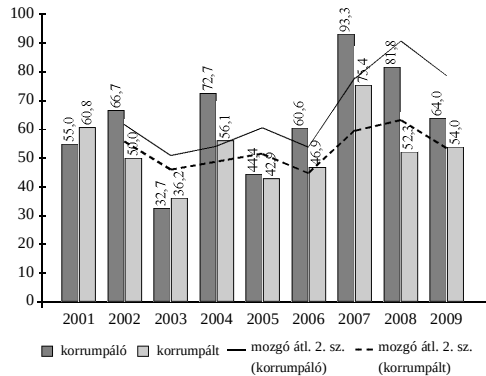
11. számú ábra

**A korrupciógyanus esetekben érintett szereplők társadalmi státusa
(2001–2009; N = 521 és N = 354, adatok százalékban)**

Forrás: BCE Korrupciókutató-központ, 2010

12. számú ábra
A magas társadalmi státusúak arányának változása a korrumpálók és a korrumpáltak között
(2001–2009, adatok százalékban)

Forrás: BCE Korruptiókutató-központ, 2010

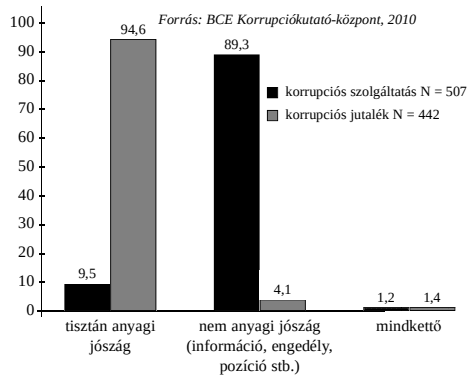
A korrupciós szituációk jellemzése

A korrupciós helyzetek jellemzői között megfigyeltük, hogy mi volt a tranzakció során nyújtott előny, szolgáltatás és mi volt a jutalék. Mindkét esetben megkülönböztettünk anyagi és nem anyagi javakat. A megfigyelt korrupciós tranzakciók túlnyomó részénél a korrupció során nyújtott szolgáltatás, előny nem anyagi jellegű volt, míg az ezért kapott jutalék az esetek túlnyomó részében pénz volt (13. számú ábra).

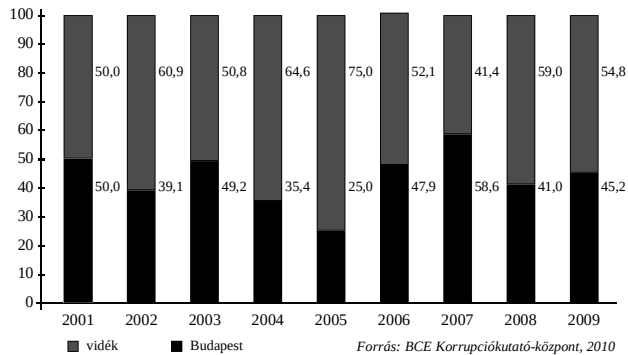
A korrupciógyanús tranzakciók helyszínét vizsgálva is megfigyelhető egy évről évre változó, hullámzó trend a budapesti és vidéki tranzakciós helyek arányát tekintve. Az esetek mintegy felében a főváros–vidék megoszlás csaknem ötven-ötven százalék, míg a többi esetben a vidéki helyszínek vannak többségben, legnagyobb mértékben 2005-ben, amikor négyből csupán egyszer volt a főváros korrupciós tranzakció színhelye (14. számú ábra).

A korrupciógyanús tranzakciók helyszíneit a város–vidék megoszlásban vizsgálva az eredmények alapján az esetek átlagosan körülbelül négyötödében a korrupciós tranzakció városi színhelyhez köthető. Mivel azonban alapvetően országos sajtót figyeltünk meg, ezen az eredményen nincs mit csodálkozni, ám felvethető annak a feltételezésnek az indokoltságát is, hogy a korrupció inkább városi jelenség (15. számú ábra).

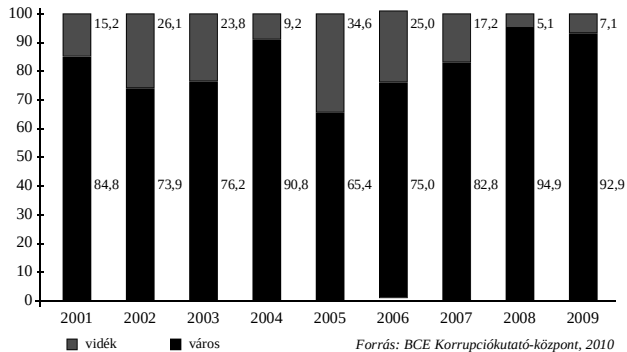
13. számú ábra
A korrupciógyanús esetek megoszlása az előny és a jutalék típusa szerint
(2001–2009; N = 507 és N = 442, adatok százalékban)

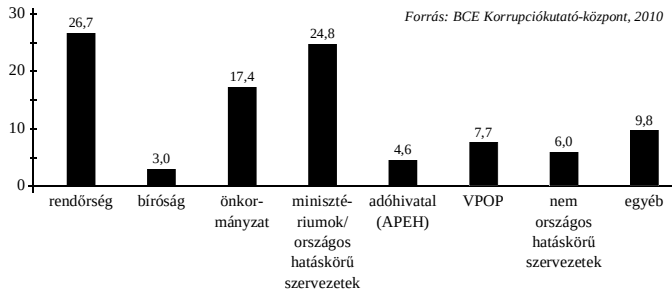
14. számú ábra
A korrupciógyanús tranzakciók helyszíne (Budapest–vidék)
(2001–2009; N = 482, adatok százalékban)

15. számú ábra
A korrupciógyanús tranzakciók helyszíne (város–vidék)
(2001–2009; N = 482, adatok százalékban)

16. számú ábra
A korrupciógyanús esetek megoszlása a kapcsolódó intézmények szerint
(2001–2009; N = 633, adatok százalékban)

További fontos szempont a korrupciós esetek tipizálásánál, hogy a feltételezett korrupciós tranzakció milyen intézményekkel hozható kapcsolatba. Az esetek szinte mindegyikében csak egyetlen intézmény szerepelt a feldolgozott cikkekben. Az esetek több mint negyedében a rendőrség volt az érintett fél, míg, ha a minisztériumokat és országos hatáskörű szervezeteket is hozzávesszük, akkor az esetek több mint felében dolgozott a korrumpált ezeknél az intézmé-

nyeknél. További jellegzetes érintett intézmények az önkormányzatok voltak (16. számú ábra), ám adataink szerint a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága, az APEH és a bíróságok sem mentesek a korrupciótól. Úgy tűnik, a magyarországi helyzet sajátossága, hogy a feltárt korrupciógyanus esetek több mint negyven százaléka azokhoz a szervezetekhez kötődik, amelyeknek hivatalból üldözniük kellene az efféle eseteket. A három intézménytípus, amely a leginkább fertőzött a korrupcióval: a rendőrség, a minisztériumok és országos hatáskörű szervezetek, valamint az önkormányzatok.

Ha a rendőrség korrupciós érintettségét vizsgáljuk évenként a média alapján, azt látjuk, hogy a kiugró 2003-as év után a trend folyamatosan csökken, enyhe évenkénti ingadozás mellett (17. számú ábra).

A 2001 és 2009 közötti időszakban a minisztériumokhoz és országos hatáskörű szervekhez kapcsolódó korrupció erős hullámzását figyelhetjük meg. Míg 2003-ban az esetek 7,8 százalékában köthető a korrupció ezen intézményekhez, addig 2007-ben minden második korrupciógyanus eset minisztériumokkal, országos hatáskörű szervekkel hozható összefüggésbe. A 2003 utáni időszakot emelkedő, míg a 2007 utáni csökkenő trend jellemzi (18. számú ábra).

Az önkormányzatok korrupciós érintettsége a vizsgált időszakban, egy kezdeti csökkenő periódust leszámítva, emelkedő trendet mutat. 2004 óta évről évre emelkedik a médiában megjelenő korrupciós tudósításokban az önkormányzatok részaránya. Mindezek fényében megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy az elmúlt években ezen a területen sokat romlott a helyzet (19. számú ábra).

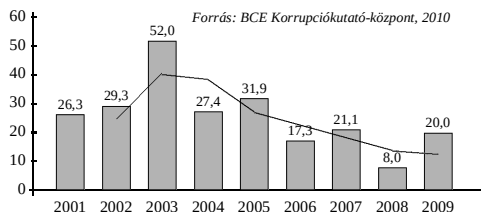
A korrupciós esetek további releváns mozzanata, hogy milyen ügyekkel, milyen hivatali lépésekkel kapcsolatban jönnek létre. A 2001 és 2009 között napvilágra kerülő esetek csaknem fele ellenőrzésekhez kötődő korrupció, de a közbeszerzési eljárásokhoz tartozó korrupciós esetek aránya (20 százalék), illetve az engedélyek, tanúsítványok megszerzéséhez kapcsolódó korrupciós esetek aránya (15,6 százalék) is jelentős (20. számú ábra). Összességében a korrupciós cselekmények csaknem nyolcvan százalékát ilyen típusú cselekmények, illetve azok semmissé tételének szándéka hívja életre.

A vizsgált időszakban a különböző típusú ellenőrzésekhez kapcsolódó korrupciógyanus esetek aránya húsz és hatvan százalék között ingadozik. A 2007-ben tapasztalt legalacsonyabb aránnyal szemben 2003-ban csaknem hatvan százalékot tett ki az ilyen típusú tranzakciók aránya (21. számú ábra). A 2001 és 2006 közötti időszakban tapasztalt kisebb ingadozások után következik egy jelentősebb visszaesés, majd 2008 után ismét emelkedik az ellenőrzésekhez kapcsolódó korrupciógyanus esetek aránya.

Ha a közbeszerzési eljárásokhoz kötődő korrupciógyanús eseteket éves bontásban vizsgáljuk, az egyes években jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. Míg 2003-ban a közbeszerzési eljárásokhoz kapcsolódó korrupciós esetek aránya az összes korrupciógyanús eset csupán 2,9 százalékát teszi ki, addig ez az arány 2007-re 45,5 százalékra emelkedik, vagyis szinte minden második korrupciógyanús tranzakció közbeszerzési eljáráshoz köthető. A 2001 és 2005 közötti időszakban csökkent, míg ez után 2007-ig jelentősen emelkedett

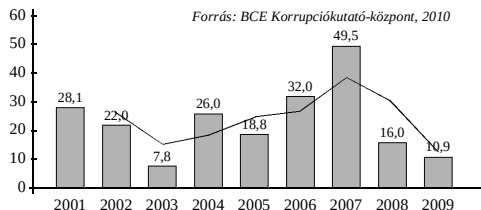
17. számú ábra

**A korrupcióhoz kapcsolódó intézmények: rendőrség (több említés)
(2001–2009; N = 169, adatok százalékban)**

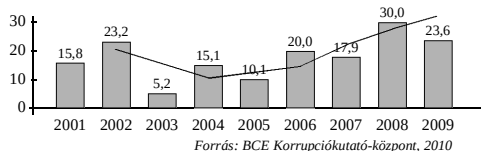
18. számú ábra

**A korrupcióhoz kapcsolódó intézmények: minisztériumok, országos hatáskörű szervek
(több említés) (2001–2009; N = 157, adatok százalékban)**

19. számú ábra

**A korrupcióhoz kapcsolódó intézmények: önkormányzatok
(több említés) (2001–2009; N = 110, adatok százalékban)**

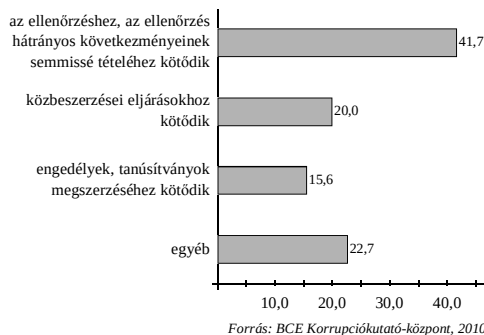

az ilyen típusú korrupciógyanus esetek aránya. A 2008 és 2009 közötti időszakban megfordul a trend: 2009-re 14 százalékra csökken az ilyen típusú tranzakciók aránya (22. számú ábra).

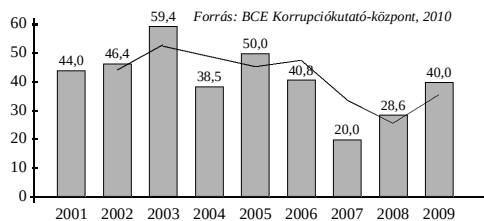
Az engedélyek és tanúsítványok megszerzésével összefüggő korrupciógyanus esetek aránya 2006-ig egyértelműen emelkedik, majd ez után stagnál (23. számú ábra). Ezek szerint az ilyen típusú korrupciós kockázatok folyamatosan jellemzik azokat a területeket, amelyeken a szóban forgó engedélyek és tanúsítványok megszerzése zajlik.

A korrupciós jelenségek fontos jellemzője, hogy mennyire váltak részeivé az intézmények működésének. Ebből a szempontból meg kell különbö-

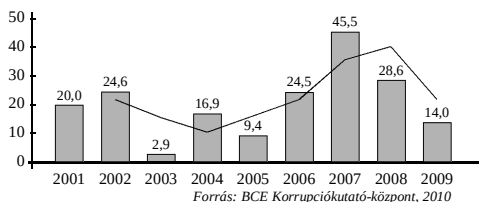
20. számú ábra
A korrupciógyanus esetek a kapcsolódó tranzakciók típusa szerint (2001–2009; N = 520, adatok százalékban)

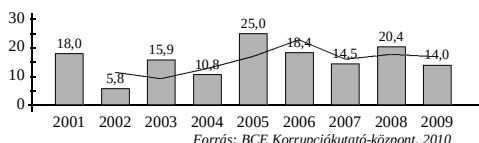
21. számú ábra
Ellenőrzéshez, az ellenőrzés hátrányos következményeinek semmissé tételéhez kötődő korrupció (2001–2009; N = 217, adatok százalékban)

22. számú ábra
Közbeszerzési eljárásokhoz kötődő korrupció
(2001–2009; N = 104, adatok százalékban)

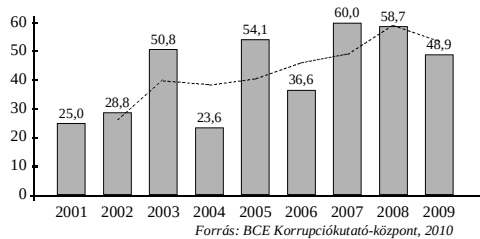
23. számú ábra
Engedélyek, tanúsítványok megszerzéséhez kötődő korrupció
(2001–2009; N = 81, adatok százalékban)

tetni olyan korrupciós ügyeket, amelyek egymástól függetlenül két szereplő között jönnek létre azoktól, amelyek részben egymásra épülve, többszereplős tranzakciókként értelmezhetők. Az elsőre példa, amikor egy közlekedési vétség után az ellenőrző rendőrt korrumpálja a vétséget elkövető állampolgár. A korrupció kétszereplős (ellenőrző rendőr–vétséget elkövető autós), és sem a korrupció előtt, sem a korrupció után nem találkoznak. A másik eset, ha több szereplő vesz részt a korrupcióban, és maga a korrupció is egy folyamatként képzelhető el, amelynek fontos mozzanata a korrupció megismétlődése (mint mondjuk a közbeszerzési eljárást kiíró intézmény ugyanazon vezetőjének rendszeres korrumpálása több pályázó által). Az utóbbi esetek terjedése, súlyának növekedése a korrupció egyfajta intézményesülésére mutat, amikor a korrupciós tranzakciók immár szervesen beépülnek egy-egy intézmény működésébe és szélsőséges esetben az ügymenet részeivé válnak.

A korrupció e fontos mozzanatát is megfigyeltük a kutatás során. Az eredmények alapján kapott idősor, amely a korrupció kapcsán az adatainkban megjelenik, arra enged következtetni, hogy 2001 és 2009 között átlagosan több mint a felére nőtt a többszereplős, láncba szerveződő korrupciós esetek aránya (24. számú ábra).

24. számú ábra
A többszereplős, láncba szerveződő korrupciógyanús esetek előfordulásának aránya
(2001–2009, N = 548; adatok százalékban)

Ezt a folyamatot akár a korrupció egyfajta intézményesüléseként is értelmezhetjük. Annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban szintén tapasztalhatunk jelentős hullámvázásokat, a szaggatott vonallal jelzett trend egyértelmű növekedést mutat, még akkor is, ha az utolsó évben némi csökkenést tapasztalhatunk. Mindezek fényében megkockáztathatjuk azt a megállapítást, hogy a vizsgált időszakban növekedett Magyarországon a korrupció súlya, és a korrupciós ügyletek egyre inkább mutatják az intézményesülés jeleit.

IRODALOM

- Gardiner, John A.:** Defining Corruption. In: **Heidenheimer, Arnold J. – Johnston, Michael – Levine, Victor T. (eds.):** Political Corruption: A Handbook. Transaction, New Brunswick, 2008
- Klitgaard, Robert:** Controlling Corruption. University of California Press. Berkeley, Los Angeles, 1991
- Lambsdorff, Johann Graf:** The Institutional Economics of Corruption and Reform. Cambridge University Press, Cambridge, 2007
- Lasswell, Harold D.:** Bribery. In: **Seligman, Edwin R. A. (ed.):** Encyclopedia of Social Sciences vol. II. New York, 1930
- Nye, Joseph S.:** Corruption and Political Development: A Cost Benefit Analysis. In: **Heidenheimer, Arnold J. – Johnston, Michael – Levine, Victor T. (eds.):** i. m.
- Rose-Ackerman, Susan:** Corruption: A Study in Political Economy. Academic Press, New York, 1978, No. 9.
- Rose-Ackerman, Susan:** Corruption and government: Causes, consequences, and reform. Cambridge University Press, Cambridge, 1999
- Rose-Ackerman, Susan (ed.):** International Handbook on the Economics of Corruption. EElgar, Cheltenham, 2006

Szántó Zoltán: Megbízók, megbízottak és kliensek: vázlat a korrupció fogalmáról. *Szociológiai Szemle*, 1997/4.

Szántó Zoltán – Tóth István János – Varga Szabolcs: Korrupciógyanus esetek a magyar médiában 2001–2007 között. On-line hírforrások tartalomelemzése, BCE Korrupciókutatóközpont, Budapest, 2009. február, 34. o.

Szántó Zoltán: Kontraszelekció és erkölcsi kockázat a politikában. *Közgazdasági Szemle*, 2009. június

Szántó, Zoltán – Tóth, István János: Some typical network configurations of corruption cases in Hungary. Conference: “The Unexpected Link”. Center for Network Science, CEU, Budapest, 17–18 June 2009